

Effective Actors Influencing Iraq's Participation and Cooperation in the Gulf Cooperation Council

Fathullah Kalantari

Associate Professor of Strategic Defense Sciences, Supreme National Defense University, Tehran, Iran (Corresponding Author)

Email: ffkalantari@chmail.ir

Mahdi Ahmadian

Assistant Professor of Defense Futures Studies, Supreme National Defense University, Tehran, Iran

Kiyomarth Yazdanpanah

Associate Professor of Political Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

Abbas Ali Fazaelinia

Ph.D. Student in Strategic Defense Sciences, Supreme National Defense University, Tehran, Iran

Abstract

Domestic, regional, and international actors have a significant impact on political-security decision-making and bargaining processes, serving as key mechanisms in the relations within the Gulf Cooperation Council (GCC). Regional developments can influence the balance of power among Gulf countries. Therefore, the main objective of this research is to explain the importance and influence of internal, regional, and extra-regional actors on Iraq's participation and cooperation in the GCC. This applied study employs a historical-correlation method. Data were collected through both library and field research, with a sample size of 42 participants. According to the findings, based on Walt's defensive realism, Iraq's cooperation and participation with the United Arab Emirates, Bahrain, and Saudi Arabia are shaped by these countries' shared perceptions of Iran's regional threats. Consequently, they have adopted a threat-balancing policy to protect their interests and security, whereas Qatar and Oman follow an interest-balancing policy to maintain regional stability. The results also indicate the priority order of actors influencing Iraq's participation and cooperation in the GCC: regional actors, Iraq, international actors, and finally Iran.

Keywords: Actors, Regional, Extra-Regional, International Relations, Participation.

کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس

فتح‌الله کلانتری

دانشیار علوم دفاعی راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

Email: fffkalantari@chmail.ir

مهدی احمدیان

استادیار آینده‌پژوهی دفاعی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

کیومرث یزدان پناه

دانشیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

عباسعلی فضائلی‌نیا

دانشجوی دکتری علوم دفاعی راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

چکیده

کنشگران داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی رابطه تنگاتنگی با تصمیم‌گیری سیاسی - امنیتی و چانه‌زنی به‌عنوان یک سازوکار مؤثر در روابط شورای همکاری خلیج فارس دارد. هرگونه تحول منطقه‌ای می‌تواند بر چگونگی توازن قدرت بین کشورهای خلیج فارس تأثیر بگذارد. به همین دلیل هدف اصلی این تحقیق تبیین درجه اهمیت و میزان تأثیر کنشگران داخلی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس است. این تحقیق کاربردی بوده و به روش تاریخی - همبستگی انجام شده است. گردآوری اطلاعات به‌صورت کتابخانه‌ای و میدانی بوده و حجم آماری ۴۲ نفر است. طبق یافته‌های تحقیق و براساس واقع‌گرایی تدافعی والت همکاری و مشارکت عراق در سه کشور امارات متحده عربی، بحرین و عربستان سعودی متأثر از برداشت‌ها و احساسات مشابهی است که این کشورها نسبت به تهدیدات ایران در منطقه دارند؛ بنابراین این کشورها برای مقابله با تهدیدات ایران علیه منافع و امنیت خود سیاست موازنه تهدید را اتخاذ کرده‌اند؛ اما دو کشور قطر و عمان، سیاست موازنه منافع را دنبال می‌کنند تا توازن منطقه‌ای حفظ شود. براساس نتایج تحقیق ترتیب اولویت کنشگران تأثیرگذار بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری، به ترتیب شامل: «کنشگران منطقه‌ای»، «عراق»، «کنشگران بین‌المللی» و «ج.ا.ایران» است.

کلیدواژه‌ها: کنشگر، منطقه‌ای، فرامنطقه‌ای، روابط بین‌الملل، مشارکت

مقدمه

سیاستمداران عراقی سیاست درهای باز را به عنوان رویکردی برای سیاست خارجی خود قرار داده‌اند. از دید سیاست‌گذاران کنونی عراق، یکی از اهداف این کشور در اتخاذ سیاست «درهای باز» ایجاد توازن میان شرکای منطقه‌ای و بین‌المللی به منظور قرار نگرفتن در محوربندی‌های منطقه‌ای و بین‌المللی «له» یا «علیه» محور دیگر است؛ زیرا در وضعیت نابسامان عراق آنچه مهم است، ابتدا بازسازی عراق به منظور احیای جایگاه گذشته این کشور در منطقه و جهان است. از دید دولت عراق، قرار گرفتن در هر کدام از محوربندی‌ها و قطب‌بندی‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، از یک طرف باعث محرومیت بخشی از منافع ملی عراق شده و از سوی دیگر باعث بروز مشکلات و بحران‌های جدید می‌شود. درواقع دولت عراق به دنبال آن است که با روابط دوستانه با همه کشورها، عراق را به میدانی برای تأمین منافع آن‌ها تبدیل کند تا از این رهگذر بتواند برای خود نیز منفعی کسب کند. دولت عراق به دنبال آن است که سیاست خارجی متعادلی را در پیش گیرد که مبنای آن فاصله گرفتن از تعارضات منطقه‌ای و ایجاد توازن میان شرکای منطقه‌ای است تا از این رهگذر عراق را به نقطه تلاقی سیاسی و نه میدان تصفیه حساب‌های سیاسی تبدیل کند. بنابراین تلاش عراق بر آن است که از ورود به محوربندی‌های منطقه‌ای مانند ایران-عربستان، عربستان-ترکیه و ... خودداری کند. این کشور برقراری روابط پایدار، مثبت و سازنده با همه کشورها را زمینه‌ای برای تحقق هدف بازسازی عراق می‌داند. از این رو عراق با نگاه به منافع ملی خود، اختلاف بین ایران و عربستان را مانعی بر سر راه رابطه همه‌جانبه خود با عربستان نمی‌بیند (پوراسمعیلی، ۱۴۰۰: ۱۴). اهمیت اجرای تحقیق این است که باعث شناسایی زمینه‌ها، دلایل و عوامل واگرایی و همگرایی شورای همکاری خلیج فارس با ایران و عراق می‌شود. ضرورت اجرای تحقیق این است که غفلت از مشارکت و همکاری عراق با شورای همکاری خلیج فارس ممکن است پیامدهای منفی علیه امنیت ملی ایران داشته باشد و باعث ایجاد اختلاف در جبهه مقاومت شود. با توجه به موارد پیش گفته آنچه به عنوان مسئله اصلی تحقیق ذهن محققین را به خود معطوف نموده این است که کنشگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای مؤثر

در مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس، کدام هم‌سو، با تأثیر مثبت و کدام غیرهم‌سو، با تأثیر منفی بر امنیت ملی ج.ا.ایران هستند و از سوی دیگر کدام قابل کنترل و غیرقابل کنترل هستند؟ سؤال اصلی تحقیق عبارت است از کنشگران داخلی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس کدامند؟

سؤالات فرعی عبارتند از: الف. کنشگران داخلی مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس کدامند؟ ب. کنشگران منطقه‌ای مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس کدامند؟ ج. کنشگران بین‌المللی مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس کدامند؟ اهداف تحقیق متناظر با سؤالات است. این تحقیق اکتشافی بوده و به دنبال تعیین روابط بین متغیرها نیست، به همین دلیل فرضیه ندارد.

۱. پیشینه پژوهش

سلامی (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای با عنوان: شکل‌گیری جامعه امن در خاورمیانه: مطالعه موردی شورای همکاری خلیج فارس، در مورد امنیت کشورهای حوزه جنوبی خلیج فارس علاوه بر تکیه بر امکانات، توانایی‌های نظامی، ساختارهای نیروهای مسلح، خرید تسلیحات درجه یک و پیشرفته تشکیل نیروی سپر جزیره در سال ۱۹۸۴ خویش و به اصطلاح کامل‌تر امنیت درون‌سازمانی در بُعدی دیگر اعتقاد به استفاده از پیمان‌های نظامی با کشورهای بزرگ جهان از جمله آمریکا، فرانسه و انگلستان و همراهی با ناتو همت گماشتند و حضور نزدیک یا دور قدرت‌های بزرگ را در منطقه خلیج فارس ضرورتی اجتناب‌ناپذیر می‌دانند.

اختیاری امیری (۱۳۹۵)، در مقاله‌ای با عنوان: محدودیت‌های گفتمان اعتدال‌گرایی در ایجاد صلح منطقه‌ای (با تأکید بر روابط ایران و کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس)، به این نتیجه رسیده که ساختار امنیتی خاورمیانه در تعامل و کشاکش با هویت کشورهای منطقه همدیگر را بازتولید کرده و معادلات درون سیستمی را بیش‌ازپیش پیچیده ساخته است. این موضوع منجر به افزایش چگالی نظم آنارشیک شده است؛ که ماحصل آن افزایش رقابت‌ها و خصومت‌ها در قالب منطق لاکی و هابزی و نهایتاً تشدید خشونت‌های

منطقه‌ای و ظهور معمای امنیتی، این دولت‌ها را به سمت خودیاری، توازن قوا و رقابت تسلیحاتی فزاینده‌ای سوق داده است.

خسروی و زارعی (۱۳۹۸)، در مقاله‌ای با عنوان: جایگاه داعش در امنیتی شدن سیاست خارجی ج.ا.ایران و اعضای شورای همکاری خلیج فارس در خاورمیانه، به این نتیجه رسیدند که داعش از جهات متعددی باعث فعال شدن رویکرد امنیتی میان ج.ا.ایران و اعضای شورای همکاری خلیج فارس شده است. از جهت سلبی، ابزاری برای قدرت‌های سنی عضو شورای همکاری خلیج فارس به شمار می‌رود که با استفاده از قدرت گرفتن آن در عراق و سوریه، نفوذ ایران را محدود سازند و از جهتی ایجابی، تلاش داعش برای برقراری دولت اسلامی در عراق و شام، باعث تقویت حضور ایران، عربستان، قطر و حتی امارات متحده عربی شده است.

وجوه اشتراک این مقاله با پیشینه‌های یاد شده پرداختن به امنیت منطقه خلیج فارس و ظهور داعش در منطقه است. افتراق پیشینه‌های یاد شده با این مقاله پرداختن به ۶ کشور حوزه خلیج فارس بدون توجه به نقش ایران و عراق است. مهم‌ترین نوآوری این مقاله تعیین میزان اهمیت کنشگران داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی برای تحلیل مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس، در قالب سیاست موازنه تهدید و موازنه منافع است.

۲. چهارچوب نظری پژوهش

نظریه موازنه قدرت مهم‌ترین و باسابقه‌ترین نظریه‌های موازنه سازی است. موازنه قدرت یکی از مفاهیم بنیادی و اندیشه واقع‌گرایانه است و از برداشت خاص آن‌ها از مفهوم قدرت برمی‌خیزد، متفکران روابط بین‌الملل، نظریه «موازنه قدرت» را شناخته‌شده‌ترین و مؤثرترین نظریه موجود برای توضیح ماهیت روابط بین‌الملل می‌دانند (سیف‌زاده، ۱۳۸۵: ۵۶). «ریچارد لیتل» از صاحب‌نظران نظریه موازنه قوا، این نظریه را چنین تعریف می‌کنند: «تعداد کثیری از دولت‌ها را که میزان قدرتش با یکدیگر فرق دارد در نظر می‌گیریم، هرکدام از آن‌ها می‌کوشند قدرت خود را به میزانی مناسب و مقدور بالا ببرند. در نتیجه تلاش و کوششی که

آن‌ها در جهت ایجاد نظام کامل موازنه به کار می‌بندند نظام موازنه قدرت شکل می‌گیرد» (لیتل، ۱۳۸۹: ۱۲). موازنه قدرت، قانون کنترل و تعدیل رفتار دولت‌ها است، بدین معنا در صورت رویارویی با قدرتی متجاوز و برهم زننده تعادل، به تأسیس یک ائتلاف متوازن کننده اقدام کرده و از ظهور قدرتی مسلط و برتر جلوگیری می‌کنند. کشورهای حوزه خلیج فارس در چنین شرایطی قرار دارند. هرگونه جابه‌جایی در ساخت قدرت کشورهای این منطقه، پیامدهای راهبردی برای کشورهای مختلف در بر خواهد داشت. به تعبیر دیگر، هرگونه تحول منطقه‌ای می‌تواند بر چگونگی توازن قدرت بین کشورهای خلیج فارس تأثیر بگذارد و حتی زمینه را برای شکل‌گیری منازعه و جنگ فراهم آورد (نجفی سیار، ۱۳۹۹: ۳۱).

۲-۱. نظریه موازنه تهدید

رفتارهای موازنه سازی کشورها در نظام بین‌الملل لزوماً به دلیل افزایش منابع مادی قدرت که در چهارچوب نظریه موازنه قدرت کلاسیک قرار می‌گیرد نیست، بلکه در برخی مواقع، به دلیل ترس از نیات تهاجمی کشورهای رقیب صورت می‌گیرد. در این صورت، نظریه موازنه تهدید، از توان تبیین‌کنندگی مناسبی برخوردار است. والت با نقد اصل موازنه قوا و با مطرح موازنه تهدید در عمل توانسته است بحث‌های واقع‌گرایی را در حوزه امنیتی غنی‌تر کند (لیتل، ۱۳۸۹: ۳۳). محور بحث‌های والت در بررسی علت اتحادها و ائتلاف‌های نظامی باهدف ایجاد موازنه، واکنش به احساس تهدید است. نظریه موازنه همه‌جانبه مانند موازنه قوا، قرار گرفتن موضوع بقا در رأس همه اهداف دولت‌ها را می‌پذیرد؛ اما این موضوع را به رهبران دولت‌ها در کشورهای درحال توسعه نیز تسری داده و معتقد است برای رهبران دولت‌ها در این کشورها، نیز مسئله اساسی، بقاست و از این رو، ماهیت اتحادها در کشورهای درحال توسعه وضعیت متفاوت‌تری در مقایسه با دیگر کشورها دارد. والت توصیه می‌کند واقع‌گرایی باید ارزیابی وسیع‌تری از تهدیدها داشته باشد و تهدیدهای داخلی را نیز شامل شود و سطح تحلیل افراد؛ یعنی رهبران دولت‌ها را نیز مورد توجه قرار دهد (نجفی سیار، ۱۳۹۹: ۳۸). نظریه موازنه همه‌جانبه بر این دیدگاه تأکید می‌کند که علقه‌هایی در درون

دولت‌های در حال توسعه وجود دارد که حتی از ملیت و سرزمین برای رهبران این دولت‌ها مهم‌تر است. این علقه‌ها شامل: قبیله، قومیت، مذهب و خاندان شخص حاکم است. این رهبران اغلب علاقه دارند با نظام‌های سیاسی دیگر که نگرانی‌های مشابهی دارند، متحد شوند، در این نظام‌ها تصمیم‌گیری بیشتر انفرادی است یا نخبگان اندکی در فرایند تصمیم‌گیری نقش دارند. این کشورها حتی ممکن است برای سرکوب اعتراض‌های داخلی به سمت بهبود روابط با دولت‌هایی بروند که از مخالفان در درون کشورشان حمایت می‌کنند و افکار عمومی عمدتاً نقش پررنگی در تصمیم‌سازی‌ها؛ به‌ویژه در حوزه روابط خارجی ندارند. نظریه موازنه همه‌جانبه تصریح می‌کند؛ چنین دولت‌هایی برای حفظ قدرت خود، به دنبال جذب متحدان خارجی در سطح منطقه‌ای و یا بین‌المللی هستند (Beswick, 2020:233).

۲-۲. نظریه موازنه منافع

«نراندل شوئلر» ضمن نقد نظریه موازنه قدرت در رئالیسم ساختاری، معتقد است دولت‌ها تنها هنگامی به ایجاد موازنه می‌پردازند که به نفع آن‌ها باشد. او در مقابل موازنه قدرت «کنت والتز» و موازنه تهدید «والت» نظریه «توازن منافع» را در تحلیل سیاست خارجی ارائه می‌کند. شوئلر می‌گوید در مطالعه سیاست بین‌الملل رابطه بین ثبات داخلی و ثبات خارجی نادیده گرفته شده است. بررسی وی به محدودیت‌های داخلی دولت‌ها برای موازنه قدرت اختصاص دارد و در این راستا از جمله به استراتژی‌های جایگزین شرایط مختلف دولت‌ها از جمله همراهی، دلجویی یا واگذاری مسئولیت توازن به دیگران اشاره دارد. شوئلر معتقد است اینکه گفته می‌شود دولت‌ها در برابر تهدید به افزایش قدرت تمایل دارند یک پارادوکس است. همچنین او بیان می‌کند که موازنه تهدید استفان والت اهمیت عوامل داخلی را در اتخاذ تصمیمات برای اتحاد و موازنه تضعیف می‌کند و استدلال می‌کند که تمام طرف‌های یک منازعه که گفته می‌شود برای مقابله با رفتارهای تحریک‌کننده باهدف یکسان برای دستیابی به امنیت وسیع‌تر همراهی می‌کنند یک فرض اشتباه است. او هدف موازنه را «خود نگهداری» و حمایت از ارزش‌هایی که تاکنون داشته است می‌داند درحالی‌که هدف همراهی معمولاً

«خود احساسی» برای کسب ارزش‌های به‌دست‌آمده است. او در مقابل نظریه والت معتقد است در همراهی کشورها باید به دو فاکتور «فرصت‌طلبی» و «انگیزه ترس» از سوی دولت‌هایی که تهدید می‌شوند و دولت‌هایی که به تهدید پاسخ می‌دهند توجه کرد (اسدی، ۱۳۹۹: ۲۴۷).

۲-۳. اصول و استراتژی‌های روابط بین‌الملل و مرتبط با دو کشور هم‌جوار

درباره روابط بین‌الملل چند دسته نظریه ارائه شده که مهم‌ترین آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد:

۱. نظریه همکاری و همگرایی: شامل تبیین روابط و رفتار دولت‌ها براساس فرضیه همکاری، در این مقوله، تئوری همگرایی، وابستگی متقابل، ارتباطات، کارکردگرایی و تحقیقات صلح قرار دارد؛

۲. نظریه منازعه: شامل تئوری‌های تحلیل منازعات، بازدارندگی، توازن قوا و بازی‌ها است؛

۳. نظریه‌های نظام بین‌الملل: شامل تئوری سیستم‌ها و وابستگی است (جمالی، ۱۳۸۸: ۲۱۵).

۲-۴. مدل مفهومی پژوهش

براساس اهداف و سؤالات تحقیق، کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس طبق شکل زیر به سه دسته تقسیم می‌شوند: الف. کنشگران داخلی در کشور عراق؛ ب. کنشگران منطقه‌ای؛ ج. کنشگران بین‌المللی.

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش

۳. روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق کاربردی است و نتایج آن می‌تواند مورد استفاده نیروهای مسلح و دولت قرار می‌گیرد. محقق علاوه بر تصویرسازی از وضعیت کنشگران مؤثر، اولویت‌بندی و تعیین میزان اهمیت آن‌ها برای مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس را مشخص نموده است. با توجه به قدمت عنوان پژوهش و تداوم آن در حال و آینده، روش تحقیق تاریخی-همبستگی است. در این روش کنشگران نسبت به همدیگر مورد مقایسه قرار گرفته و نوع همبستگی آن‌ها با عراق و شورای همکاری خلیج فارس مشخص شده است. قلمرو زمانی انجام تحقیق از سال ۱۴۰۲ تا ۱۴۰۳ و قلمرو بهره‌گیری از نتایج تا افق ۱۴۰۷ خواهد بود. قلمرو مکانی این تحقیق مشتمل بر کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس و عراق است. جامعه آماری شامل فرماندهان نیروهای مسلح در سطح راهبردی و مدیران مطالعات منطقه‌ای، با بیش از ۷ سال سابقه عضویت در حوزه مربوطه و اساتید دانشگاهی با

مرتبه دانشجویی و بالاتر است. با توجه به ویژگی‌های بیان‌شده جامعه آماری کمتر از ۱۰۰ نفر است، به علت محدود بودن جامعه آماری حجم نمونه ۴۲ نفر همان جامعه آماری بوده و روش نمونه‌گیری به صورت تمام شمار است. در این تحقیق از روش‌های گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. جهت تجزیه و تحلیل از روش تحلیل آمیخته (کمی و کیفی) استفاده شده است. پرسش‌نامه ۵۲ سؤالی (۱۴ سؤال کنشگران داخلی، ۲۶ سؤال منطقه‌ای و ۱۲ سؤال فرامنطقه‌ای) با استفاده از تکنیک‌های آماری توصیفی و استنباطی و آلفای کرونباخ ۰.۸ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و روایی و پایایی آن تأیید شده است. با استفاده از روش‌های کمی آماری توصیفی و استنباطی نظیر جداول و نمودارهای توزیع فراوانی تحلیل صورت گرفته است.

۴. تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

یکی از عوامل مؤثر در مدیریت مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس، تعدد کنشگران مؤثر در سطح منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و تغییر منافع و به تبع آن اقدامات این کنشگران است؛ به گونه‌ای که به عنوان مثال عربستان با خرید سرسام‌آور سلاح (مسابقه تسلیحاتی) و دعوت از مقامات آمریکایی و همچنین دعوت از کشورهای هم‌پیمان ایران مثل عراق، به دنبال قدرت افکنی و قدرت‌سازی علیه جمهوری اسلامی ایران است؛ بنابراین برای شناخت و مدیریت مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس، شناخت کاملی از بازیگران تأثیرگذار، میزان تأثیر هر یک از آنان امری کاملاً بدیهی به نظر می‌رسد. از خبرگان خواسته شد جهت تعیین درجه اهمیت بازیگر، یکی از اعداد بین ۰ تا ۳ را انتخاب نمایند و جهت تعیین میزان قابل کنترل بودن/ غیرقابل کنترل بودن بازیگر، یکی از اعداد ۱، ۲ و یا ۳ را انتخاب نمایند.

تجزیه و تحلیل سؤال فرعی اول: وضعیت کنشگران داخلی جمهوری اسلامی ایران و عراق

در ارتباط با مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس

جدول ۱: کنشگران داخلی ایران و عراق در مشارکت عراق در شورای همکاری خلیج فارس

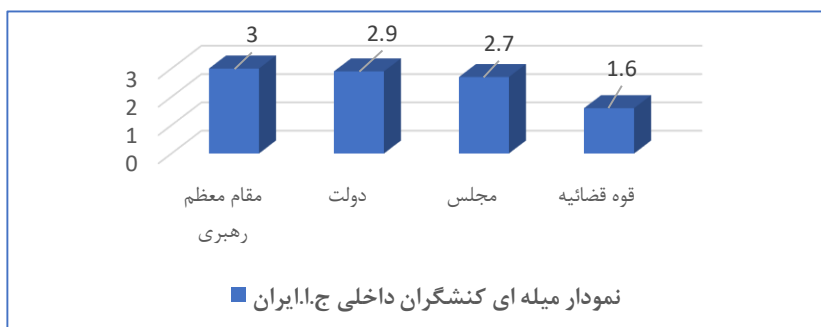
نوع کنشگری	عنوان کنشگر		میانگین درجه اهمیت	وزن بازیگر	درصد درجه اهمیت	نوع کنش بازیگر			
						هم‌سو با منافع ج.ا.ایران		غیرهم‌سو با منافع ج.ا.ایران	
						قابل کنترل	غیر قابل کنترل	قابل کنترل	غیر قابل کنترل
کنشگران داخلی	جمهوری اسلامی ایران	مقام معظم رهبری	۳	۰/۰۲۵	۲/۵۴				
		دولت	۲/۹	۰/۰۲۵	۲/۴۵				
		مجلس شورای اسلامی	۲/۷	۰/۰۲۳	۲/۲۸				
		قوه قضائیه	۱/۶	۰/۰۱۴	۱/۳۵				
		جمع	۱۰/۲	۰/۰۸۶	۸/۶۲				
	عراق	دولت عراق	۳	۰/۰۲۵	۲/۵۴				
		مجلس عراق	۲/۹	۰/۰۲۵	۲/۴۵				
		قوه قضائیه	۲/۳	۰/۰۱۹	۱/۹۴				
		نیروهای مسلح عراق	۲/۷	۰/۰۲۳	۲/۲۸				
		شیعیان کشور عراق	۲/۹	۰/۰۲۴	۲/۳۷				
		اهل تسنن کشور عراق	۲/۹	۰/۰۲۵	۲/۴۵				
		کردهای کشور عراق	۲/۷	۰/۰۲۳	۲/۲۸				
		مرجعیت، حوزه و علمای عراق	۲/۹	۰/۰۲۵	۲/۴۵				
		گروه‌های افراط گرا و تروریستی (القاعده، داعش و گروه‌های مشابه)	۲/۸	۰/۰۲۴	۲/۳۷		۲		
		حشد الشعبی	۲/۷	۰/۰۲۳	۲/۲۸			۳	
		جمع	۲۷/۷	۰/۰۲۳۴	۲۳/۴۲				

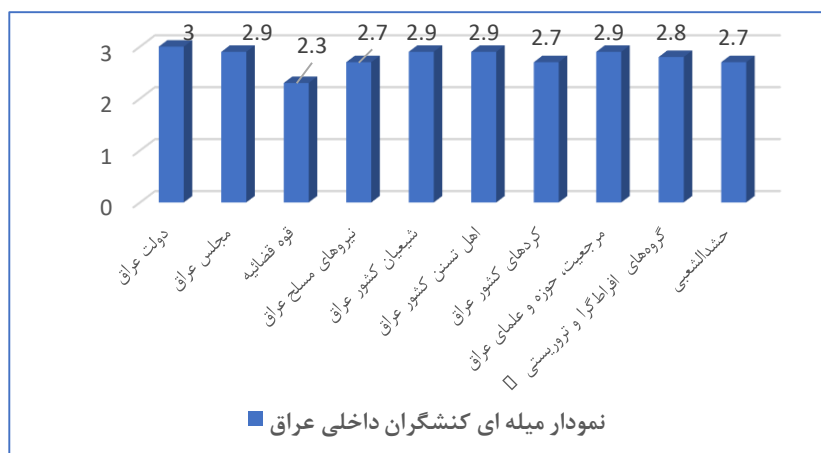
جدول بالا بیانگر این مطلب است که خبرگان اعتقاد داشتند:

۱. از میان دو کنشگر داخلی مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس که ج.ا.ایران و عراق هستند، عراق با وزن ۰/۷۳۱ تأثیرگذارتر از ج.ا.ایران (با وزن ۰/۲۶۹) است.
۲. در میان کنشگران داخلی (ج.ا.ایران) مهم‌ترین کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس با تأثیر مثبت (هم‌سو) با منافع جمهوری اسلامی ایران و دارای قابلیت کنترل بالا، به ترتیب: «مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)» و «دولت ج.ا.ایران» هستند.
۳. در میان کنشگران داخلی (عراق) مهم‌ترین کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس با تأثیر مثبت (هم‌سو) با منافع جمهوری اسلامی ایران و دارای قابلیت کنترل بالا، به ترتیب: «دولت عراق» و «مجلس عراق» هستند.
۴. در میان کنشگران داخلی (عراق) مهم‌ترین کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس با تأثیر مثبت (هم‌سو) با منافع جمهوری اسلامی ایران و دارای قابلیت کنترل متوسط: «اهل تسنن کشور عراق» و «مرجعیت، حوزه و علمای عراق» هستند.
۵. در میان کنشگران داخلی (ج.ا.ایران) مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس، «قوه قضائیه» با کمترین تأثیر، مثبت (هم‌سو) با منافع جمهوری اسلامی ایران که دارای قابلیت کنترل متوسط است.
۶. در میان کنشگران داخلی (عراق) مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس، «قوه قضائیه» با کمترین تأثیر، مثبت (هم‌سو) با منافع جمهوری اسلامی ایران که دارای قابلیت کنترل متوسط است.

۷. در میان کنشگران داخلی (عراق) مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس، «کردهای کشور عراق» با تأثیر تقریباً بالا، مثبت (هم‌سو) با منافع جمهوری اسلامی ایران و دارای قابلیت کنترل پایین است.
۸. در میان کنشگران داخلی (عراق) مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس، «گروه‌های افراط‌گرا و تروریستی (القاعده، داعش و گروه‌های مشابه)» تنها کنشگر منفی (غیرهم‌سو) با منافع جمهوری اسلامی ایران است که دارای قابلیت کنترل متوسط است.

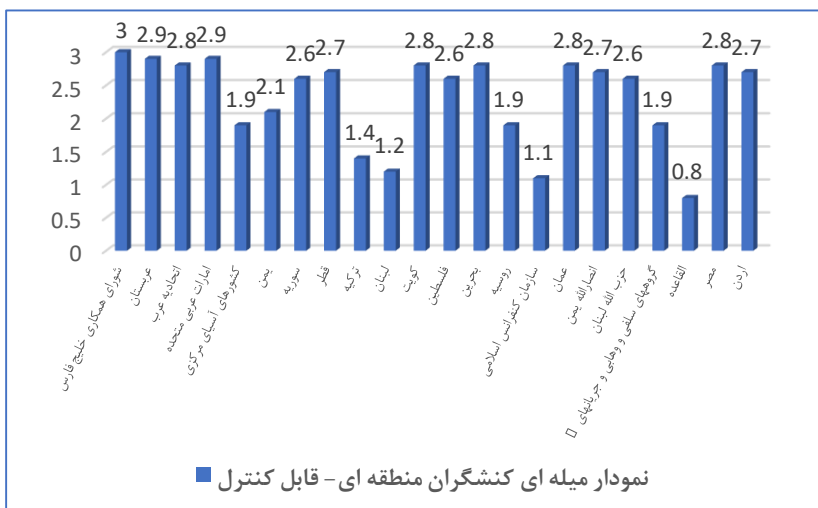
نمودار ۱: مقایسه درجه اهمیت کنشگران داخلی جمهوری اسلامی ایران

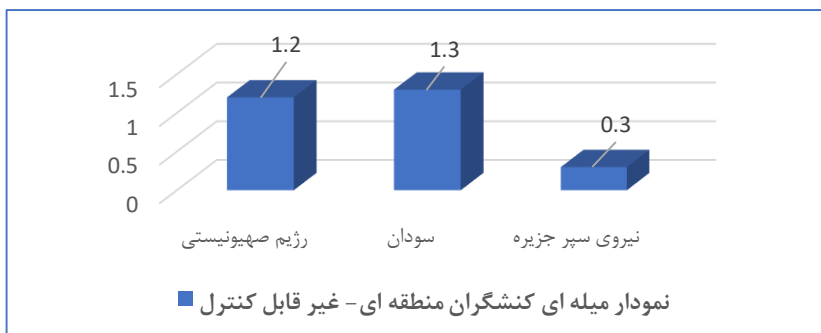
نمودار ۲: مقایسه درجه اهمیت کنشگران داخلی عراق

تجزیه و تحلیل سؤال فرعی دوم: وضعیت کنشگران منطقه‌ای مؤثر در مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس: در نمودار ذیل میزان اهمیت کنشگران منطقه‌ای مؤثر در مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس، از نگاه خبرگان آورده شده است.

نمودار ۳: مقایسه درجه اهمیت کنشگران منطقه‌ای قابل کنترل مؤثر در مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس

نمودار ۴: مقایسه درجه اهمیت کنشگران منطقه‌ای غیر قابل کنترل مؤثر در مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس

جدول و نمودارهای بالا بیانگر این مطلب هستند که خبرگان اعتقاد داشتند:

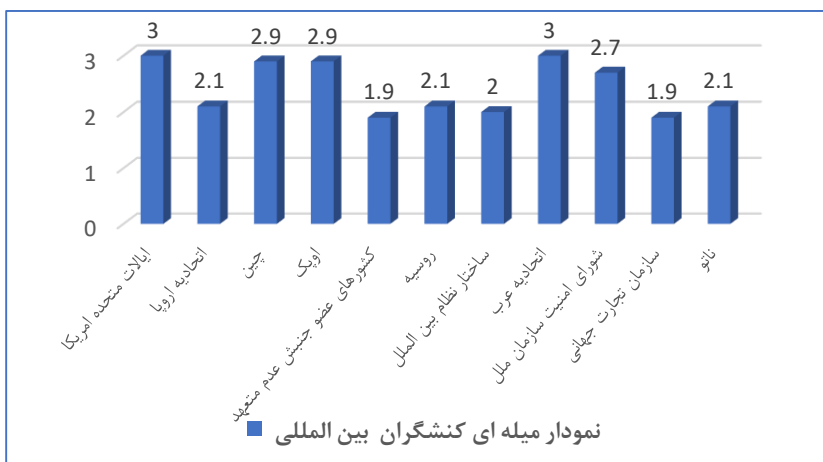
۱. در میان کنشگران منطقه‌ای، مهم‌ترین کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس با تأثیر منفی (غیرهم‌سو) با منافع جمهوری اسلامی ایران باقابلیت کنترل بالا به ترتیب: «شورای همکاری خلیج فارس»، «عربستان» و «امارات عربی متحده» هستند.

۲. در میان کنشگران منطقه‌ای، مهم‌ترین کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس با تأثیر منفی (غیرهم‌سو) با منافع جمهوری اسلامی ایران ولی غیرقابل کنترل به ترتیب: «سودان» و «رژیم صهیونیستی» هستند.

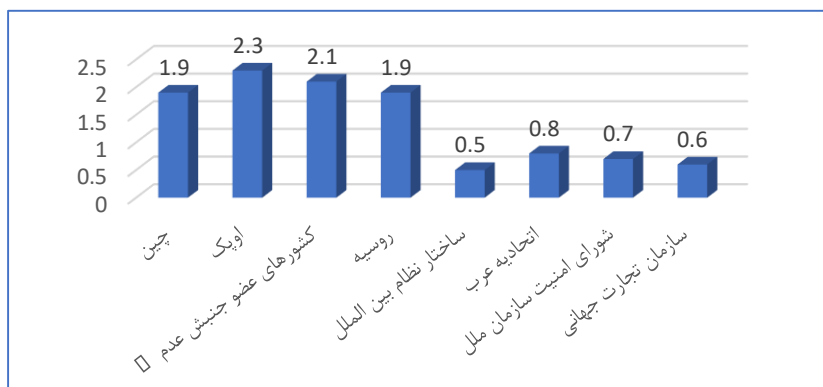
۳. در میان کنشگران منطقه‌ای، کم‌اهمیت‌ترین کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس با تأثیر منفی (غیرهم‌سو) با منافع جمهوری اسلامی ایران به ترتیب: «نیروی سپر جزیره» (غیرقابل کنترل) و «القاعده» (باقابلیت کنترل پایین) هستند.

۴. نکته موردتوجه این است که خبرگان اعتقاد داشتند که هیچ‌یک از کنشگران منطقه‌ای، با منافع جمهوری اسلامی ایران، هم‌سو نیستند.

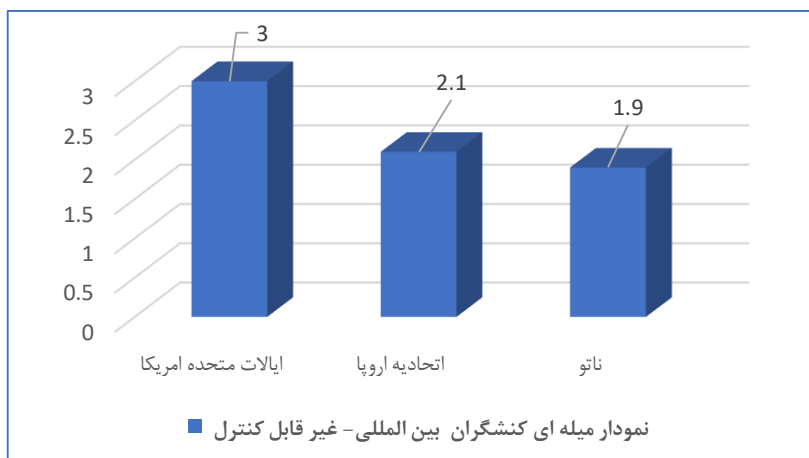
تجزیه و تحلیل سؤال فرعی سوم: وضعیت کنشگران بین‌المللی مؤثر در مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس. در نمودار ذیل میزان اهمیت کنشگران بین‌المللی مؤثر در مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس، از نگاه خبرگان آورده شده است.

نمودار ۵: مقایسه درجه اهمیت کنشگران بین المللی مؤثر در مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس

نمودار ۶: مقایسه درجه اهمیت کنشگران بین المللی قابل کنترل مؤثر در مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس

نمودار ۷: مقایسه درجه اهمیت کنشگران بین المللی غیرقابل کنترل مؤثر در مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس

نمودارهای بالا بیانگر این مطلب هستند که خبرگان اعتقاد داشتند:

۱. در میان کنشگران بین المللی، مهم ترین کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس با تأثیر منفی (غیرهم سو) با منافع جمهوری اسلامی ایران به ترتیب: «ایالات متحده آمریکا»، «چین» و «اوپک» هستند.

۲. در میان کنشگران بین المللی، مهم ترین کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس با تأثیر منفی (غیرهم سو) با منافع جمهوری اسلامی ایران ولی قابل کنترل شامل: «چین» و «اوپک» هستند.

۳. در میان کنشگران بین المللی، مهم ترین کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس با تأثیر منفی (غیرهم سو) با منافع جمهوری اسلامی ایران ولی غیرقابل کنترل به ترتیب شامل: «ایالات متحده آمریکا»، «اتحادیه اروپا» و «ناتو» هستند.

۴. در میان کنشگران بین المللی، کم اهمیت ترین کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس با تأثیر منفی (غیرهم سو) با منافع جمهوری

اسلامی ایران ولی قابل کنترل شامل: «سازمان تجارت جهانی» و «کشورهای عضو جنبش عدم متعهد» هستند.

در جدول شماره ۱ و ۲ و ۳ و نمودارهای شماره ۱ تا ۷ میانگین درجه اهمیت، وزن بازیگر و درصد درجه اهمیت کنشگران داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی ج.ا.ایران و عراق در ارتباط با مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس و همچنین نوع کنشگری آن‌ها از منظر هم‌سویی با منافع ج.ا.ایران یا غیرهم‌سویی با منافع ج.ا.ایران بررسی شده است.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

همکاری و مشارکت عراق در سه کشور از شورای همکاری خلیج فارس یعنی: امارات متحده عربی، بحرین و عربستان سعودی متأثر از برداشت‌ها و احساسات مشابهی است که این کشورها نسبت به تهدیدات ایران در منطقه دارند؛ بنابراین، این کشورها برای مقابله با تهدیدات ایران علیه منافع و امنیت خود سیاست موازنه تهدید را اتخاذ کرده‌اند؛ اما دو کشور قطر و عمان، سیاست موازنه منافع را دنبال می‌کنند تا توازن منطقه‌ای حفظ شود.

کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس کدامند؟ از هم‌پوشانی ادبیات تحقیق و همچنین مصاحبه‌های انجام‌شده، کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس، از دید خبرگان این تحقیق عبارتند از:

پاسخ سؤال فرعی اول: کنشگران داخلی

۱. ج.ا.ایران به ترتیب اهمیت شامل:

❖ مقام معظم رهبری (توضیح اینکه نیروهای مسلح ج.ا.ایران به‌عنوان یک کنشگر داخلی، ذیل مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) قرارگرفته است (به دلیل اینکه نیروهای مسلح ج.ا.ایران تحت فرماندهی ایشان که فرماندهی کل قوا را عهده‌دار هستند، قرار دارد) و سپاه قدس هم که ذیل نیروهای مسلح ج.ا.ایران قرار دارد، به‌عنوان طلایه‌دار دیپلماسی و نهضت مقاومت در منطقه یک کنشگر فعال داخلی است)؛

❖ دولت؛

❖ مجلس شورای اسلامی؛

❖ قوه قضائیه.

۲. عراق به ترتیب اهمیت شامل موارد زیر است:

دولت عراق؛ مجلس عراق؛ اهل تسنن کشور عراق؛ مرجعیت؛ حوزه و علمای عراق؛ شیعیان کشور عراق؛ گروه‌های افراط‌گرا و تروریستی (القاعده، داعش و گروه‌های مشابه)؛ نیروهای مسلح عراق؛ گروه‌های کشور عراق؛ حشدالشعبی و قوه قضائیه.

پاسخ سؤال فرعی دوم: کنشگران منطقه‌ای به ترتیب اهمیت شامل:

۱. شورای همکاری خلیج فارس؛ ۲. عربستان سعودی؛ ۳. امارات عربی متحده؛ ۴. اتحادیه عرب؛ ۵. کویت؛ ۶. بحرین؛ ۷. عمان؛ ۸. مصر؛ ۹. قطر؛ ۱۰. انصار الله یمن؛ ۱۱. اردن؛ ۱۲. سوریه؛ ۱۳. فلسطین؛ ۱۴. حزب الله لبنان؛ ۱۵. یمن؛ ۱۶. کشورهای آسیای مرکزی؛ ۱۷. روسیه؛ ۱۸. گروه‌های سلفی و وهابی و جریان‌های تکفیری؛ ۱۹. ترکیه؛ ۲۰. سودان؛ ۲۱. رژیم صهیونیستی؛ ۲۲. لبنان؛ ۲۳. سازمان کنفرانس اسلامی؛ ۲۴. القاعده؛ ۲۵. نیروی سپر جزیره.

پاسخ سؤال فرعی سوم: کنشگران بین‌المللی به ترتیب اهمیت شامل:

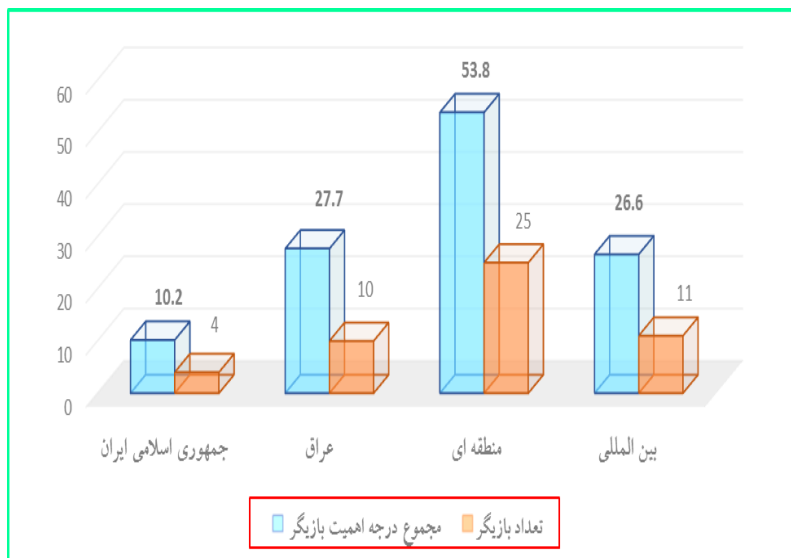
۱. ایالات متحده آمریکا؛ ۲. اتحادیه عرب؛ ۳. چین؛ ۴. اوپک؛ ۵. شورای امنیت سازمان ملل؛ ۶. اتحادیه اروپا؛ ۷. روسیه؛ ۸. ناتو؛ ۹. ساختار نظام بین‌الملل؛ ۱۰. کشورهای عضو جنبش عدم متعهد؛ ۱۱. سازمان تجارت جهانی.

پاسخ سؤال اصلی تحقیق: براساس پاسخ سؤالات فرعی، ترتیب اولویت کنشگران تأثیرگذار بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس براساس تعداد و مجموع درجه اهمیت بازیگران، به ترتیب ذیل است:

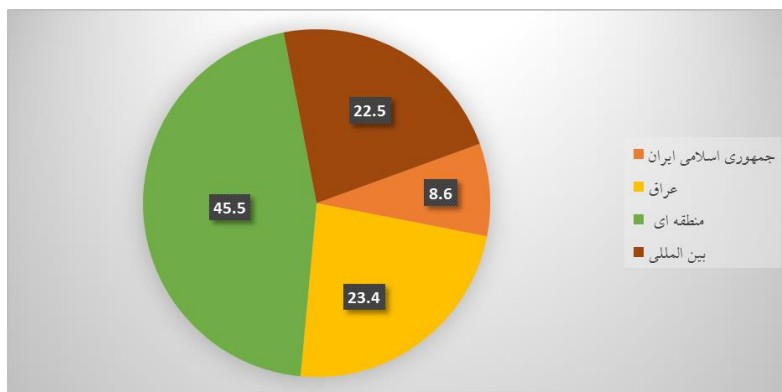
۱. کنشگران منطقه‌ای؛ ۲. عراق؛ ۳. کنشگران بین‌المللی؛ ۴. ج.ا.ایران.

توضیح اینکه نیروهای مسلح ج.ا.ایران به عنوان یک کنشگر داخلی، ذیل مقام معظم رهبری قرار گرفته است و سپاه قدس هم که ذیل نیروهای مسلح ج.ا.ایران قرار دارد، به عنوان طلایه دار دیپلماسی و نهضت مقاومت در منطقه یک کنشگر فعال داخلی است.

نمودار ۸: مقایسه کنشگران مؤثر در مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس
براساس تعداد و مجموع درجه اهمیت بازیگر

نمودار ۹: دایره‌ای درصد درجه اهمیت کنشگران مؤثر در مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس

نمودارهای بالا بیانگر این مطلب هستند که خبرگان اعتقاد داشتند از میان کنشگران داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی:

۱. مهم‌ترین کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس به ترتیب اولویت شامل: «مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی)، دولت عراق، شورای همکاری خلیج فارس، آمریکا، اتحادیه عرب، دولت ج.ا.ایران، مجلس عراق، شیعیان کشور عراق، اهل تسنن کشور عراق، مرجعیت، حوزه و علمای عراق، عربستان، امارات عربی متحده، چین، اوپک، گروه‌های افراط‌گرا و تروریستی (القاعده، داعش و گروه‌های مشابه)، اتحادیه عرب، کویت، بحرین، عمان و مصر» هستند.
۲. مهم‌ترین کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس با تأثیر مثبت (هم‌سو) با منافع جمهوری اسلامی ایران و قابل کنترل، شامل: «مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی)، دولت عراق، دولت ج.ا.ایران، مجلس عراق، اهل تسنن کشور عراق، مرجعیت، حوزه و علمای عراق و شیعیان کشور عراق» هستند.
۳. مهم‌ترین کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس با تأثیر منفی (غیرهم‌سو) با منافع جمهوری اسلامی ایران ولی قابل کنترل، شامل: «شورای همکاری خلیج فارس، اتحادیه عرب، عربستان، امارات عربی متحده، چین و اوپک» هستند.
۴. مهم‌ترین کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس با تأثیر منفی (غیرهم‌سو) با منافع جمهوری اسلامی ایران و غیرقابل کنترل، شامل «ایالات متحده آمریکا، اتحادیه اروپا و ناتو» هستند.
۵. از نظر خبرگان، کم‌اهمیت‌ترین کنشگران مؤثر بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس به ترتیب شامل: نیروی سپر جزیره، القاعده، سازمان کنفرانس اسلامی، لبنان، رژیم صهیونیستی، سودان و ترکیه هستند.

۶. ترتیب اولویت کنشگران تأثیرگذار بر مشارکت و همکاری عراق در شورای همکاری خلیج فارس براساس تعداد و مجموع درجه اهمیت بازیگران، به ترتیب شامل: «کنشگران منطقه‌ای»، «عراق»، «کنشگران بین‌المللی» و «ج.ا.ایران» هستند.

پیشنهادهای پژوهش

با توجه به نتایج تحقیق و همچنین براساس نقش و میزان اهمیت و تأثیر کنشگران فرمانطقه‌ای در روابط بین ایران و عراق با شورای همکاری خلیج فارس و براساس نظریه‌های روابط بین‌الملل پیشنهاد می‌گردد:

- ✓ سیاست دفاعی و خارجی ج.ا.ایران نسبت به شورای همکاری خلیج فارس براساس نظریه موازنه تهدید «والت» و نظریه موازنه منافع «راندل شوئلر» به‌عنوان نظریات غالب روابط بین‌الملل تنظیم گردد؛
- ✓ توسعه روابط سیاسی و همکاری‌های منطقه‌ای به‌منظور جلوگیری از ایران‌هراسی از طریق تشکیل ائتلاف‌های سیاسی، توسط شورای عالی امنیت ملی و وزارت امور خارجه براساس اصول حکمت، عزت و مصلحت.

فهرست منابع

- اسدی، بیژن (۱۳۹۹)، *خلیج فارس و مسائل آن*، تهران، انتشارات سمت، چاپ سوم.
- پوراسمعیلی، نجمیه (۱۴۰۰)، *آینده نظام منطقه‌ای خاورمیانه و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک.
- جمالی، حسین (۱۳۸۸)، *تاریخ و اصول روابط بین‌المللی*، چاپ پنجم، قم، انتشارات پژوهشکده تحقیقات اسلامی.
- حیدری عبدی، محمد (۱۳۸۷)، *اتحادیه منطقه‌ای خلیج فارس، موانع و مشکلات شکل‌گیری*، اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۱۶۵.
- سیف‌زاده، سید حسین (۱۳۸۵)، *نظریه‌های مختلف در روابط بین‌الملل*، تهران، انتشارات سفیر، سلامی، محمد (۱۳۹۰)، *اهمیت راهبردی تنگه هرمز در نظام بین‌الملل و نقش آن برای جمهوری اسلامی ایران*، مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی، ماهنامه اطلاعات راهبردی، سال نهم، شماره ۱۰۱.
- واعظی، محمود (۱۳۹۹)، *شورای همکاری خلیج فارس: سیاست خارجی و روندهای داخلی*، تهران، پژوهشکده تحقیقات راهبردی مجمع تشخیص مصلحت نظام.
- لیتل، ریچارد (۱۳۸۹)، *تحول در نظریه‌های موازنه قوا*، ترجمه غلامعلی چگنی‌زاده، تهران، موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
- نجفی سیار، رحمان (۱۳۹۹)، *روابط جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی از ابتدای هزاره سوم (از رقابت تا واگرایی)*، تهران، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.

References

- Beswick, Danielle, (2020), the return to omnibalancing, Development and Change, University of Birmingham.
- Pfaltzgraff, Robert L, (2019), Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey,

